

נועם אליעזר

בילפוטא דאין ליטול ממון שעתיד להאבד

אחר. וממילא לאחר שכבר נתחייב לשלם, אינו יכול לפטור את עצמו.

בתוס' ב"ק י"ז ע"ב

(ו) והנה אפילו אם באותה שעה שהוציא את המוצרים מהמפעל, כבר היה הטיל בדרכו למפעל, גם כן חייב. וכמו שהוכיח הרש"ש בב"ק (י"ז:) מדברי התוס' שם. - דבב"ק (י"ז:) איתא, אמר רבה זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור, דאמרינן ליה מנא תבירא תבר. וכן פסק בשו"ע חו"מ (סימן שפ"ו סעיף ד') בזה"ל: "הזורק כלים מראש הגג, ואין תחתיהם כרים וכסתות, ובעודם באויר בא אחר ושברם במקל, הזורק חייב והמשבר פטור, דחשיבנן ליה כשבור משעה שזרקו". - והתוס' שם בד"ה זרק כו', כתבו בזה"ל: "נראה דאם זרק אבן או חץ על הכלי, ובא אחר וקדם ושברו, דפשיטא דחייב, ולא שייך כאן מנא תבירא תבר כו', וסברא פשוטה היא לחלק בין זורק אבן לזורק כלי עצמו". עכ"ל. והיינו, דהתוס' מחלקים בין אם זרק כלי, דבכהאי גוונא הכלי כבר נחשב לשבור משעת זריקה, ובין אם זרק חץ על הכלי, דבכהאי גוונא הכלי כבר נחשב בר דמים עד שעת השבירה. ולפי דברי התוס' בכהאי גוונא שזרקו טיל על המפעל, אפילו שנטל המוצרים היה כשנפל הטיל, מ"מ חייב.

דברי הרש"ש

דיעווי"ש בחידושי הרש"ש שכתב: "מכאן השבתי לאשר נדרשתי מחכם א' אם שבר איש אחד כלי של חברו, ואחר כך נפלה דליקה ר"ל באותו בית אשר בו היה הכלי ונשרף כל אשר בתוכו באין מציל אם חייב המזיק לשלם, או דמצי למימר סוף סוף אם לא שברתיה לא היה נשרף. ומדברי התוס' שלפנינו מוכח שחייב מק"ו, דהא נידון דהתוס' כבר ברי היזקא, שהרי האבן או החפץ היה מוכנים לשברו חייב המשבר, ק"ו בנפלה דליקה אח"כ דבשעה ששברו לא היה עדיין מוכן המזיק דחייב כו'". עכ"ד.

המשפט" (סימן שס"א סק"ב) דיאוש זה הוי ממש כמו יאוש דאבידה, שהרי נתייאש קודם שבא ליד הגזלן. לא מבעיא דאם בא אחד והציל ולא הניח לגזלן לגזלו, דדמי ממש למציל מן הארי או מן הנהר או מן הדליקה, וכדאיתא בב"מ (כ"ד.). דמה לי שנתייאשו הבעלים מפני שבא ארי או דליקה, ומה לי שנתייאשו מפני שראו ליסטים וגייס באין, אלא אפילו הציל אחר שבא ליד הגזלן, כבר נעשה על המטלטלין שם יאוש דאבידה, ורק הגזלן עצמו לא זכה כיון שמחמתו בא היאוש, כיון שבא לגזלו. ע"ש בנתה"מ.

השנת החזו"א

(ד) ובחזו"א (ב"ק סימן ט"ז סק"ה) האריך לדון בדברי הנתה"מ הנ"ל, והעלה דכל זמן שהתקנה מפעמת בלבו של הבעלים שלא יגזלו ממנו את החפץ, אין זה יאוש. ולכן בגזלן אין החפץ נעשה הפקר לפני שהגזלן לקחו, מכיון שיש תקוה לבעלים שיצליח להבריח את הגזלן, או שאחר כך יציל מידו. - דדוקא באנס שבא בדרך, שהאנס לא חת מאיש, מפני שהוא נמצא בדרך, דבכהאי גוונא הבעלים מתייאשים עוד לפני שהאנס לקח מהם את החפץ.

כשנטל ממון קודם שנפטר

(ה) והנה בנידון טיל שפגע במפעל שנהרס כליל, וקודם שנפל הטיל נכנס אחד למפעל ליטול מהמוצרים שבו על דעת לשלם, מפני שהיה במצב של פיקוח נפש, וכדקיי"ל בשו"ע חו"מ (סימן שנ"ט סעיף ד') דמותר לגזול על מנת לשלם כשהוא במצב של פיקוח נפש. וכעת שנודע לו שבלאו הכי כל המפעל נהרס, ובלאו הכי לא היה נהנה בעל המפעל בממונו, ונסתפק האם חייב לשלם. - בזה ודאי שהלוקח חייב לשלם, שהרי בשעה שלקח את המוצרים לא היה ברור שעתיד ליפול שם טיל, וכמו כן הבעלים עצמם היו יכולים לקחת את המוצרים למקום

ואתה קח לך מכל מאכל אשר יאכל ואספת אליך והיה לך ולהם לאכלה (בראשית ו', כ"א).

בספר "כלי יקר" פירש: "לך משמע משלך לא משל אחרים כו', כדי שלא יחשוב נח הרי היום או מחר ימותו כולם וממונם כלה, סלקא דעתך אמינא שמותר ליקח משלהם, תלמוד לומר קח לך משלך דוקא". עכ"ד.

באיסור לגזול גם דבר שבעוד זמן קצר יכלה הממון

(א) הנה מבואר מדברי ה"כלי יקר" שאף על פי שבעוד זמן קצר יכלה ממון הזולת, בכל זאת אסור כעת לגזלו.

מבאר דאין איבוד ממון כשיש אפשרות שיהזרו בתשובה

הן אמנם דזהו מפני שהקב"ה המתין לאנשי דורו של נח שמא יחזרו בתשובה, ואפילו כשהתחילו המים לרדת הם ירדו בנחת, ואם היו חוזרים בתשובה היו הגשמים גשמי ברכה, וכמו שפירש רש"י להלן (בראשית ז', י"ג). ואין הכרע מזה לגוונא שבעל הממון הביא ממנו למקום שעומד להאבד.

מבאר דכשלא איבדו בידים אסור להפסידם

(ב) אכן יש לדון דאפילו בגוונא שהעמיד ממנו במקום שעומד להאבד, מכל מקום כל זמן שלא איבדו בידים, והוא עדיין יכול לחזור בו ולהחליט שאינו רוצה לאבדו, אין היתר לאדם אחר להפסידם.

ביאור הנתה"מ בסוגיא דב"ק קט"ו ע"ב

(ג) דבב"ק (קט"ו:) גרסינן, ראה אנס בא כנגדו, אינו יכול לחלל מעשר שני על המעות שברשותו [שהאנס הולך לקחתם], מפני שהוא הפקר. - וביאר ה"נתיבות

מצות וחי בהם אם נאמרה לבן נח

ואך את דמכם לנפשתיכם וגו'
(בראשית ט', ה').

במדרש רבה (פרשה ל"ד פסקא י"ט), יכול אפילו כחנניה מישאל ועזריה, ת"ל אך.

כפלוגתא דהמהרי"ט והמהר"ש יפה שהביא המשל"מ ב"פרשת דרכים" האם לבן נח איכא מצות וחי בהם

א) הנה ה"משנה למלך" בספרו "פרשת דרכים" (דרך האתרים דרוש השני) הביא פלוגתא האם לבן נח איכא מצות וחי בהם.

דעת המהרי"ט

דיעווי"ש דמיייתי מדברי המהרי"ט בספרו "צפנת פענח" על התורה (בפרשת תולדות) שכתב דדוקא בישראל רשאי אדם גדול לקדש שם שמים, אבל בני נח שלא נצטוו על קידוש השם, מה בצע שיחבול בעצמו.

דעת המהר"ש יפה

והנה שוב הביא דברי המהר"ש יפה בספרו "פרי תאר" (פרשת נח, פרשה ל"ד פסקא י"ט) על הפסוק, ואך את דמכם לנפשתיכם, דדרשינן יכול אפילו כחנניה מישאל ועזריה, ת"ל אך. - והקשה דהא נפקא לן בברכות (נ"ד.) מדכתיב ואהבת את ה' אלקיך בכל נפשך, אפילו נוטל את נפשך. - ותירץ דהתם בישראל, והכא בבן נח, שאף על פי שאינם מצווים על קידוש השם, מכל מקום אם מסרו נפשם שלא לעבוד עבודה זרה לא מתחייבים משום חובל בעצמו. אלמא דאפילו בן נח רשאי להחמיר על עצמו, אפילו לדעת הרמב"ם (פ"ה מיסודי התורה ה"ד) דכל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו, כיון שלא נאמר בהם וחי בהם ולא שימות בהם.

מבאר דהפרמ"ג ס"ל כהמהר"ש יפה

ב) ומעתה י"ל דה"פרי מגדים" ס"ל כמהר"ש יפה הנ"ל, דאף על פי דבני נח אינם מצווים על קידוש השם, מכל מקום אם מסרו נפשם על כך לא מתחייבים משום חובל בעצמו.

דברי ה"משך חכמה" דלבן נח אין מצות וחי בהם

ג) ובספר "משך חכמה" בפרשת וזאת הברכה (דברים ל"ד, ח') כתב: "בן נח מותר ליהרג על מצות שאין צריך ליהרג עליהו, מה שאין כן בישראל לשיטת הרמב"ם (הל' יסודי התורה פ"ה ה"ד) יעו"ש, ולכן בתמר היא מוצאת (בראשית ל"ח, כ"ה), ולא רצתה להלבין פני אדם." עכ"ד.

ביאור ה"משך חכמה" בגדר בן נח

והנה יעו"ש ב"משך חכמה" (שם) שביאר, דקודם מתן תורה אשר כל אחד היה לעצמו, ורשאי להסתכן בעצמו על ספק מיתה. - אבל אחרי מתן תורה יש חוק ומשפט, ואסור להסתכן על זה, כי אם ירצה למסור עצמו למיתה הוא היזק כללי להכלל כולו, וכולן הם מרגישינן בהעדרו, ואינו רשאי להזיק להכלל.

דברי התוס' בפסחים כ"ה ע"ב

ד) והנה בפסחים (כ"ה:) כתבו התוס' בד"ה אף כו', שרוצח אינו חייב למסור עצמו למיתה כשמצווים אותו להרוג אחר, אלא רק כשאומר לו האנס להרוג בידים. אבל אם אומר לו האנס הנח לזרוק עצמך על התינוק או תיהרג, אינו חייב למסור עצמו כדי להציל את חברו. דאדרבה איכא למימר מאי חזית דדמא דחבריה סומק טפי. ע"ש.

קושיית הפרמ"ג דתמר לא עשתה מעשה ולא היתה מחוייבת למסור נפשה

ה) והנה ה"פרי מגדים" בספר "תיבת גמא" (בסוף הספר, בקונטרס "מתן שכרן של מצוות" חקירה ה') הקשה על דברי התוס', דכיון דלא עשה מעשה, אם כן אמאי אמרינן בסוטה (י:) נוח לו לאדם שיפיל את עצמו לכבשן האש, הרי בהלבנת פנים אין מעשה. - דלפי זה קשה הרי תמר היתה יכולה להציל את עצמה כיון שלא עשתה מעשה.

דברי הפרמ"ג

ו) דיעווי"ש ב"פרי מגדים" שכתב: "עוד אני חוזר אל הראשונות, מה שכתבו התוס' בסוטה דף י', [דבכלל] ג' עבירות שיהרג

ואל יעבור, הוא הדין [נמי] הלבנת פנים. והא דלא חשיב [ליה] בהדי אינך [עבירות שיהרג ואל יעבור, בפסחים (כ"ה.)], היינו משום דלא חשיב אלא אותם [המפורשים בתורה. ועבירת הלבנת פנים אינה מפורשת בתורה. יע"ש. - קשיא לי, [דמכל מקום] רבותא הוה [ליה] למיחשב דאף [על הלבנת פנים יהרג ואל יעבור]. - גם [מבואר בתורה] ביהודה שרצה לשרוף לתמר [שהיתה יכולה להציל עצמה על ידי שתאמר שנתעברה מיהודה, ונמנעה מלגלות אלא אם יודה יהודה מעצמו, מפני שלא רצתה להלבין את פניו. ומזה ילפינן בב"מ (נ"ט.) דהלבנת פנים יהרג ואל יעבור]." עכ"ד.

תירוץ הפרמ"ג

ז) והנה ע"ש ב"פרי מגדים" שתיירץ קושייתו, עפ"ד התוס' בפסחים (כ"ה:) בד"ה אף כו', דכשגופו של הנזרק על גבי תינוק נחשב כרוצח את התינוק, ואפילו הכי אינו מתחייב למנוע את זה על ידי שיהרוג את עצמו לצורך חיי אחרים, כיון שאינו עושה בידים. - וה"ג בתמר שלא עושה מעשה, דדיבור לא חשיב מעשה, לכן לא היתה חייבת להודות. ומה שמסרה עצמה לכבשן האש, היה לפנים משורת הדין.

דברי הפרמ"ג

והנה ז"ל ה"פרי מגדים": "והתוס' בפסחים כתבו שאם אומרים [לאדם] הנח עצמך להשליך [אותך] על תינוק [ואם לאו יהרג], יכול [להניח עצמו, ואין בזה דין יהרג ואל יעבור, דטעמא דברציחה יהרג ואל יעבור משום סברא דמאי חזית דדמא דידך סומקא טפי, ואין לו להרוג את חברו בשביל להחיות את עצמו. והכא י"ל להיפך] דאדרבה מה חזית דמא דחברך סומק טפי [כיון] שאין עושה מעשה [בידים]. ולפי זה בתמר היתה רשאית להציל עצמה [כיון שאינה עושה מעשה. ומה שמסרה עצמה לכבשן האש]

חקרי משפט

עמותה לחקר המשפט היהודי
 (ע"ר) מס' 580442473

לעמותה אישור מס הכנסה
 לפי סעיף 46
 לפקודת מס הכנסה.

משרד:

רח' הרב קוטלר 21 ב"ב,
 טל/פקס: 03-5785091

דוא"ל:

chekermishpat@gmail.com

Chikrei Mishpat Institute

Office:

21 Harav Kotler St.

Bney Brak

Tel / fax: 03-5785091

עקימת שפתיו לא הוי מעשה, ואם כן אין דין
 יהרג ואל יעבור. והיינו דממילא על הלבנת
 פנים יעבור ואל יהרג.

דברי ה"בנין ציון" סי' קע"ג

ותירץ ה"בנין ציון", וז"ל: "כבר חשבתי על זה,
 ואבאר בזה יותר, שאין הדבר תלוי בעושה
 מעשה, אלא אם הוא נשאר בשב ואל תעשה,
 כמו אסתר קרקע עולם שמצדה לא נעשה
 התעוררות כלל כמו קרקע עולם, וכמו בהך
 נידון דהתוס' דהנח עצמך להפיל על התינוק.
 מה שאין כן בהלבנת פנים שאם נשאה בלי
 התעוררות כלל כמו קרקע עולם לא נעשה
 ההלבנת פנים כלל, ובזה יהרג ואל יעבור,
 שהרי פשיטא דלומר לע"ז אלי אתה יהרג
 ואל יעבור דאיכא דאיכא חיוב מיתה על זה,
 אף שאינו רק מדבר". עכ"ד.

השגת ה"בנין ציון" בסי' קע"ב

**במש"כ הפרמ"ג דתמר מסרה
 עצמה לפנים משורת הדין**

יא) והנה במש"כ ה"פרי מגדים" ליישב, דמה
 שתמר מסרה את עצמה לכבשן האש היה
 לפנים משורת הדין, הקשה ה"בנין ציון"
 (בסימן קע"ב) בזה"ל: "היאך שייך בזה שלפנים
 משורת הדין עבדה, שהרי כל הפוסקים
 הובאו בסימן קנ"ז דאם לא דמתכוין לעבור
 על דת אסור למסור עצמו בעבירות שדינם
 דיעבור ואל יהרג, ונקרא מתחייב בנפשו,
 והיאך מסרה תמר, אם לא היתה מחויבת מן
 הדין". עכ"ד.

**ביאור ה"בנין ציון" בסי' קע"ג אם
 היה לאבות דין כן או דין ישראל**

יב) ויעוי"ש בתשו' "בנין ציון" (סימן קע"ג)
 שהשיגו עליו, דאין וחי בהם בבן נח, ורשאי
 למסור עצמו. ועוד דאיבעיא בגמ' בסנהדרין
 (ע"ד:) אם בני נח מצווין על קידוש השם.

בתשו' "בנין ציון"

והשיב בתשו' "בנין ציון" הנ"ל שלאבות
 היה דין ישראל, ותמר הרי נתגיירה. - ועוד,
 דגם לבן נח אסור למסור נפש כשאינו חייב,
 שהרי דרשו זאת מהפסוק אך את דמכם
 לנפשותיכם אדרוש, שנאמר בבן נח.

לפנים משורת [הדין] עבדה, [ולכן אין זה
 דבר המפורשת בתורה] וצ"ע". עכ"ד.

השגת ה"ערוך לנר"

ח) ובתשו' "בנין ציון" (ח"א סימן קע"ב) השיג
 על דברי ה"פרי מגדים", דבהלבנת פנים איכא
 מעשה, במה שאומר ומלבין פניו. - ועל כל
 פנים אין זה שב ואל תעשה.

כביאור דברי התוס' בפסחים הנ"ל

והיינו דמה שכתבו התוס' בפסחים (כ"ה:)
 הנ"ל, אינו מחמת שהחייב הוא רק במעשה,
 ובגדרי לאו שאין בו מעשה, אלא משום
 שאינו אלא קרקע עולם, והמעשה הוא של
 מי שזרק אותו על התינוק, ואין לו להרוג
 את עצמו בשביל שאחר לא יהרוג את חברו,
 דשב ואל תעשה עדיף. מה שאין כן בתמר,
 דאף על פי שדיבור אינו מעשה, אבל היא
 מלבנת פניו בידים.

דברי ה"בנין ציון" סי' קע"ב

ט) דיעוי"ש בתשו' "בנין ציון" שכתב: "מה
 שהקשה מדברי התוס' לענ"ד לא קשה, שהרי
 שם הטעם מפני שהוא אינו עושה מעשה.
 אבל בהך דתמר, הרי אם היתה בשב ואל
 תעשה לא היתה יכולה להציל עצמה, רק
 במה שעשתה מעשה דהלבנת פנים. והיאך
 ידמה זה למניח עצמו להפיל על התינוק.
 - וביותר היה אפשר להקשות היאך ילפינן
 מיהודה, כיון שהוא רצה לשורפה שלא
 כדן אם כן נחשב רודף, והבא להרגך השכם
 להורגו. אבל באמת גם זה לא קשה, שהרי
 יהודה בעצמו לא היה הורג אותה רק על פי
 ציוויו היתה נהרגת, ולענין זה לא נקרא רודף
 להציל עצמו בדמו, ולכן שפיר ילפינן מתמר
 שעל כרחק על פי הדין היתה מוסרת עצמה
 למיתה, דמשום הלבנת פני חברו ברבים
 יהרג ואל יעבור". עכ"ד.

השגת השואל ב"בנין ציון" סי' קע"ג

י) ויעוי"ש ב"בנין ציון" בתשו' (בסימן קע"ג)
 שהביא מי שכתב להשיג על דבריו, שכתב
 לבאר דברי ה"פרי מגדים", דממה דאמרינן
 דאסתר היתה קרקע עולם מוכח דהיכא
 שאינו עושה מעשה אמרינן שיעבור ואל
 יהרג, והרי המבייש אינו עושה מעשה למ"ד